

OSMANLI ARAŖTIRMALARI
XII

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL
(BERT FRAGNER — KLAUS KREISER)

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
XII

İstanbul - 1992

KARAMAN VİLÂYETİNİN İDARİ TAKSİMATI

Mehmet Akif ERDOĞDU

Osmanlı idarî teşkilatında, onbeşinciüzyılın ikinci yarısından itibaren, Orta Anadolu ve Doğu Karadeniz bölgesinin bir kısmına Karaman vilâyeti (*beylerbeyiliği/eyâleti*) veyâ Yunan vilâyeti adı verilmişti¹. Bu isim, Karamanoğulları beyliğinin kurucusu *Karaman Bey*'den geliyordu. Bir Türkmen beyi olan Karaman Bey, *Larende* şehrini merkez yapmış ve işlerini buradan idare etmişti. Daha sonra halefleri de beyliklerini uzun bir dönem buradan yönettiler. Dolayısıyla *Larende* şehri zamanla *Karaman* ismini aldı. Bundan başka Karamanoğullarının idaresinde kalan bölgeleri de türkler *Karaman vilâyeti* olarak çağırdılar.

Karaman vilâyeti başlangıçta idarî açıdan iki kısma ayrılmıştı. Bunlardan ilki *İçel*, diğeri de *Taşeli* (veya *Dışel*) idi. Bu idarî taksimât coğrafya esas alınarak yapılmıştır. Toros dağlarının güneyinde kalan kısım *İçel*, dağlık taşlık olan kuzey kısım ise *Taşeli* ismiyle anılmıştı. Osmanlılar Karaman vilâyetini ele geçirdikten sonra bu idarî düzenlemeyi biraz daha geliştirdiler. Askerî ve malî gayeleri için bölgeyi daha küçük idarî birimlere böldüler ve bölgede merkezî denetimi sağlamlaştırdılar.

Bilindiği gibi Osmanlılar fethettikleri toprakları *adlî* ve *askerî* olmak üzere iki kısımda tasnif ettiler. *Kaza ve nahiye* olarak adlandırılan yerler *adlî*, *beylerbeyilik ve livâ* (*sancak*) olarak isimlendirilen yerler ise askerî birimlerdi. Adlî bölgelerde *kâdî* Osmanlı hukukunu uygulamaya çalışırdı. Özellikle evkâfla ilgili işleri

1 İdarî bir terim olarak *vilâyet* kelimesinin onbeş ve onaltıncı yüzyıllardaki anlamı açık değildir. Çoğu zaman nâhiye, kaza ve hatta eyâlet/beylerbeyilik anlamlarına gelebilmektedir.

denetlerdi. Beylerbeyiler ve sancakbeyiler ise bazı zamanlarda adli vazifeler de yaparlardı. Beylerbeyilikler sancaklara, sancaklar kaza ve nahiyelere bölünmüştü. Bu ayırımın esası, genel bir anlatımla, vergi ve askeri toplamayı amaç edinen *timâr* sistemine dayanıyordu. Bu tür yerler doğrudan merkezi hükümetin idaresi altında idi. Bu yerlerin idarecileri beylerbeyiler ve sancakbeyler doğrudan İstanbul'dan tayin edilirdi.

Osmanlı Devletinde ilk önemli idarî düzenlemeler Orhan Gazi döneminde yapıldı. 1340 yılında askerî sebeplerden dolayı *Sultan-öyüğü*, *Hüdavendigâreli*, *Kocaeli ve Karasieli* birer sancak yapıldı. Edirne'nin fethinden hemen sonra, 1362 yılında, askerî ve malî işleri tanzim için Rumeli'de, merkezi Edirne olmak üzere *Rumeli beylerbeyiliği* kuruldu. Bu ilk Osmanlı beylerbeyiliğiydi. Daha sonra Anadolu'nun pek çok şehri Osmanlı topraklarına katılınca, 1399 yılında *Anadolu beylerbeyiliği* teşkil edildi. Sivas, Amasya ve Canik bölgesinin Osmanlı topraklarına katılması, 1413 yılında, bu bölgede *Rum beylerbeyiliği*'nin kurulmasını gerektirmişti. Bu üç beylerbeyilik, Osmanlı'nın ilk eyâleti oldu. Bunların arkasından hemen, onbeşinci yüzyılın sonlarına doğru *Karaman beylerbeyiliği* ihdas edildi. Beylerbeyiliklerin sayısı zamanla otuzdörde kadar çıktı. Karaman beylerbeyiliğinin kuruluşuyla ilgili tam bir tarih vermek mümkün değildir. Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda, kuruluşla ilgili olarak 1468, 1470, 1476, 1483 ve 1512 tarihleri verildi. Bu bölgede Osmanlı hakimiyetinin tam olarak sağlanması 1476 yılından sonra gerçekleşti. Bu bakımdan bu tarihi kabul etmek gerekmektedir. Zira aynı tarihte zikredilen beylerbeyilikte yapılmış sıkı teftişleri gösteren bir *evkâf defteri* hâlâ arşivimizde saklanmaktadır². Kayseri ve İçel'de Osmanlı hakimiyetinin sağlanması II. Bayezid'in sultanlığının ilk yıllarına rastlamaktadır. Karaman vilâyetine ait 1500 tarihli bir evkâf defteri³ Kayseri ve İçel sancaklarını da Karaman vilâyetine bağlı olarak göstermektedir.

Adli bölgelere (*kaza*) gelince, *Topkapı Sarayı Arşivi*'nde muhafaza edilen 1513 tarihli bir belge⁴ Karaman vilâyetinin yirmi

2 Tapu Kadastro Arşivi (= TKA) (Ankara), no. 564.

3 TKA, no. 565.

4 *Topkapı Sarayı Arşivi*, no. 929.

beş kazadan oluştuğunu bildirir. Bu kazalar : *Konya, Larende (Karaman), Niğde, Ereğli, Kayseri, Karahisar, Aksaray, Koçhisar, Gülnar, Akşehir, İshaklı, Belviran, Beyşehir, Iğın, Seydişehir, Ermenek, Çemeneli, Mud, Ortaköy, Ürgüp, Karıtaş, Eskiil, Turgütüli, Aladağ, ve Zengicek*'dir. 1522 tarihli bir evkâf kaydı⁵ ise bu kazalara fazladan iki kaza daha ekler. Bununla beraber, çeşitli tarihlerde bu kazalara yeni eklemelerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Zira, *Maraş, Bozok, Kırşehir ve Tarsus livâları*'nın da Karaman'a çeşitli tarihlerde katılmasıyla, bu livâların kazaları da Karaman vilâyeti kazalarına eklenmiştir. Bu bakımdan tam bir sayı verme imkânı yok gibidir. 1522 tarihli mezkûr belge Konya'nın altı kaza, Beyşehir'in iki kaza, Akşehir'in dört kaza, Aksaray'ın üç kaza, Niğde'nin dört kaza, Kayseri'nin iki kaza ve İçel'in beş kaza olduğunu söylemektedir. İçel ve Tarsus'un kazaları 1571'den sonra *Kıbrıs*'a bağlanmıştır⁶. Belgelerde, bu kazaların kadıları hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Onaltıncıyüzyıl süresince Karaman beylerbeyliğinin değişmeyen sancakları Konya, Beyşehir, Akşehir, Niğde, Aksaray ve Kayseri idi^{6a}. Değişik dönemlerde Kırşehir, Bozok, Maraş, İçel ve Tarsus sancakları da Karaman beylerbeyliğine eklendi. Bunların yanında atçeken (*esbkeşân*) cemâatinin yaşadığı bölge (Konya ve Akşehir arasındaki bozkır saha) *Turgut* adıyla⁷ yeni bir sancak yapılarak Karaman vilâyetine eklendi.

Maraş ve Bozok bölgesi, Dulkadırlılardan alındıktan hemen sonra Karaman vilâyetine bağlanmıştır^{8a}. 1575 tarihli Karaman vilâyeti kanunnâmesi, Maraş'ın yeni, Karaman'ın eski bir *vilâyet* olduğunu belirtmektedir. Ancak 1522'de Dulkadır eyaletinin kurulmasıyla Maraş buraya bağlanmış ve eyâletin *paşa sancağı* olmuştu. Bozok ise, Rum vilâyetine tabi olmuştu. Tarsus ve İçel sancakları da Kıbrıs beylerbeyliğine aktarılmıştı. Kırşehir Kanunî döneminden itibaren Karaman vilâyetinde kalmıştı. *Ayn Ali*

5 Başbakanlık Arşivi (İstanbul), *Tapu Tahrir*, no. 387.

6 *TKA*, no. 576, 128, 314, 134.

6a Başbakanlık Arşivi, *Kamil Kepeci*, no. 262, s. 46-50. Bu belgede *Kırşehir* Karaman'ın sancakları arasında gösterilir.

7 *TKA*, no. 149.

7a *Topkapı Sarayı Arşivi*, no. 10057.

1609 tarihli risalesinde Konya, Niğde, Aksaray, Beyşehir, Kırşehir, Kayseri ve Akşehir'i Karaman vilâyeti livâları olarak sayar⁸.

Eyaletin paşa sancağı Konya olmuştur. Kanunî'nin ilk yıllarında Kayseri'nin de paşa sancağı olduğu anlaşılmaktadır. *Konya livâsı*⁹ Sahra-yı Konya, Hatunsaray, Saideli (Kadınhanı), Sudiremi, Larende, Kaş, Gaferiyat, Belviran, Aladağ, Ereğli, Kelsime, Tond, Dekişme, Bağbad, Karacadağ, Aköyük, İnemescidi, Ada ve Mundos nahiyelerinden; *Kayseri livâsı*¹⁰, Sahra, Koramaz, Kenar-ı Irmak, İslamlu, Malya, Karataş, Köstere, Cebel-i Erciş, Cebel-i Ali, ve Karakaya nahiyelerinden; *Niğde livâsı*¹¹, Sahra-yı Niğde, melegümü, Kırmelek, Şamardı, Melendiz, Bor, Andığı, Şucuaddin, Ürgüp, Uchisar, Develi, ve Karahisar nahiyelerinden; *Kırşehir livâsı*¹², Kırşehir, Konur, Günyüzü, Hacıbektaş, Keskin, Süleymanlı, Dinek, ve Çiçekdağ nahiyelerinden; *Aksaray livâsı*¹³, Sahra-yı Aksaray, Hasandağı, Bekir, Eyyubili, ve Koçhisar nahiyelerinden; *Akşehir livâsı*¹⁴, İshaklı, Akşehir, Doğanhisarı ve Çemeneli nahiyelerinden; *Beyşehir livâsı*¹⁵, Kireli, Yaylasun, Cezire, Göçü, Yenisehir, Kaşaklı, Gurgurum, Bozkır ve Yağan nahiyelerinden; *Turgut livâsı*¹⁶, Zengicek, İnsuyu, Koriş, ve Bayburd nahiyelerinden; *İçel livâsı*¹⁷, Ermenek, Silindi, Anamur, Gülnar, Silifke, Karıtaş, Mud, Sinanlı ve Bozdoğan nahiyelerinden ve son olarak *Tarsus livâsı*¹⁸ da Kosun, Ulaş ve Kuştimur nahiyelerinden oluşuyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu idarî düzenlemelerin temeli *timâr* sistemine dayanıyordu.

8 *Kavânin-i Âl-i Osman Hulâsa-i Mezâmin-i Defter-i Divan*, İst. 1285, v. 15.

9 *TKA*, no. 104, 113.

10 *TKA*, no. 317.

11 *TKA*, no. 275, 135.

12 *TKA*, no. 330, 139.

13 *TKA*, no. 303, 131.

14 *TKA*, no. 333, 146. Ayrıca bk. «Akşehir Sancağındaki Dirliklerin III. Murad Devrindeki Durumu ve 1583/991 Tarihli Akşehir Sancağı İcmal Defteri», *OTAM*, I, Ankara 1990.

15 *TKA*, no. 137, 298. Ayrıca bk. «Beyşehir Sancağı İcmal Defteri», *Belgeler*, 17, Ankara 1988.

16 *TKA*, no. 149.

17 *TKA*, no. 576, 128.

18 *TKA*, no. 314, 143.

Bu idarî üniteler düzenlenirken Osmanlı idarecilerinin dikkat ettikleri en önemli nokta bölgenin *coğrafi yapısı* idi. Dağ, göl, ada, derbend, yol, sahra gibi coğrafi mekânları çok iyi değerlendirdiler. Bütün livalarda bu nokta rahatlıkla görülmektedir. Meselâ, Beyşehir gölü içerisindeki irili ufaklı adaları, göl kıyısındaki birkaç köy *cezire* (veya çoğul şekliyle Cezayir) nahiyesi adı altında; Konya, Kayseri, Niğde, Aksaray sancaklarındaki bozkır sahalar *Sahra* nahiyesi adı altında toplanmıştı. Belviran, Aladağ, Karacadağ, Aköyük, Ada, Kenar-ı Irmak, Karataş, Köstere, Karakaya, Cebel-i Erciş, Cebel-i Ali, Çiçekdağı, Hasandağı, Çemeneli, Kireli, Yaylasun, Bozkır, Kaş, İnsuyu gibi isimler tamamen coğrafyayla alâkalıdır. Şahıs, aşiret ve cemaat isimleri de nahiye ismi olarak konulmuştu. Turgut, Bayburd, Kosun, Ulaş, Kuştimur, Sinanlı, Bozdoğan, Saideli, Şucâuddin, Hacıbektaş, Süleymanlı Bekir, Eyyubeli bu şekildedir. Hisar, öyük ve şehir isimleri de nahiye ismi olarak kullanıldı. Özellikle livâlar birbirlerinden dağ silsileleri, göller, bozkır sahalar ve eski yollar vasıtasıyla ayrıldı. Bunun en çarpıcı misallerinden biri Akşehir'in *Çemeneli* nahiyesi idi. Konya ile Beyşehir arasında kalan Kızılören vadisi, Beyşehir daha yakın olduğu halde, Akşehir'den gelen tarihi yol dikkate alınarak, Akşehir livasına bağlanmıştı. *Tarihi geçmiş*, diğer Osmanlı idarecilerinin idari taksimatta dikkat ettikleri önemli noktalardan biriydi.

Önemli hususlardan biri de nahiye isimlerinin çoğunun coğrafi bölge ismi olarak kullanılmasıydı. Bu bölgelerin genellikle farklı isimde bir merkezi bulunmaktaydı. Kireli, Bozkır, Yaylasun, Kaşaklı, Çemeneli, Sudiremi, Karacadağ, Aladağ gibi nahiyelerin, aynı isimde bir merkezleri yoktu. Nahiye isimlerinin meskûn bir mahale isim olması ancak onaltıncı yüzyıldan sonra gerçekleşti. Misal vermek gerekirse, Çumra köyü Sahra-yı Konya'nın merkezi, Sille Sudiremi nahiyesinin, Hadim Aladağ nahiyesinin, ve Siristad köyü Bozkır nahiyesinin merkezi olarak ortaya çıkacaktır.

Sonuç olarak, Osmanlılar, Karaman ülkesini aldıktan sonra, yaptıkları idarî taksimâtle ülkenin idarî birliğini bozdular. Alanya (Alaiye) bölgesi Osmanlı öncesinde Karaman topraklarından sayıldığı halde, Osmanlılar bu bölgeyi Anadolu beylerbeyili-

ğine bağladılar. Bozok, Maraş ve Tarsus bölgelerini de Karaman vilâyetinden çıkardılar. Eski dönemlerde yapılmış idarî üniteleri daha da küçülterek bu bölgelerde merkezî otoritenin hakimiyetini böylelikle sağlamayı başardılar.